

IJTIMOYIY ADOLAT DIALEKTIKASI, INSON HUQUQLARI VA ERKINLIKLARI

Teshaboev Muhiddin Marifovich,

Falsafa fanlari bo'yicha Falsafa doktori (PhD), TITU FF dotsenti.

[*muhiddinsifat82@gmail.com*](mailto:muhiddinsifat82@gmail.com)

Annotatsiya: Maqolada Ijtimoiy adolat dialektikasi haqiqatda, shaxsiy va umumiy huquqlarni saqlash va ta'minlashga qaratilgan mexanizmlar jamiyati va adolatlikni ta'minlash jarayonida kechadi. Ijtimoiy adolat dialektikasi o'zida bir nechta munosabatlarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy adolat metafizikasi, maxsus adolat, umumiy adolat, ijtimoiy adolat dialektikasi, fuqarolik jamiyati, jamoaviy mentalitet.

Аннотация: В статье диалектика социальной справедливости имеет место в реальности, в процессе обеспечения общества механизмами, направленными на сохранение и обеспечение индивидуальных и общих прав и в процессе обеспечения справедливости. Диалектика социальной справедливости включает в себя несколько отношений.

Ключевые слова: метафизика социальной справедливости, особая справедливость, общая справедливость, диалектика социальной справедливости, гражданское общество, коллективный менталитет.

Abstract: In the article, the dialectic of social justice takes place in reality, in the process of ensuring the society of mechanisms aimed at preserving and ensuring individual and common rights and in the process of ensuring justice. The dialectic of social justice includes several relationships.

Key words: metaphysics of social justice, special justice, general justice, dialectics of social justice, civil society, collective mentality.

KIRISH

Ayni paytda ijtimoiy adolat metafizikasi degan tushuncha bo'lib, u ijtimoiy adolatni ta'minlash va uning prinsiplarini o'rganishda metafizik muammolardan foydalanilishni nazarda tutadi. Bu esa ijtimoiy falsafaning bir turidir, deyish mumkin. Metafizika boshqa

fanlarning yonida muammolarning asosiy va keng turidagi masalalari bilan shug'ullanib, ularning hal etilishiga yordam beradigan ahamiyatli savollarni o'rganishda foydalaniladi. Ijtimoiy adolat metafizikasida ushbu falsafaning muammolaridan foydalanish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va uning prinsiplarini o'rganishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Masalan, ijtimoiy adolat metafizikasida, adolatlikni ta'minlash va adolatsizlikni bartaraf etish maqsadlariga ega bo'lib, ularning hal etilishi uchun shu yo'nalishdagi falsafaning muammolaridan foydalaniladi. "Umumiy adolat deganda, butun ijtimoiy tuzilmaning axloqiy qadriyatlarini, ijtimoiy tuzilishning tamoyillari yig'indisini, ijtimoiy institutlarning eng yuqori qonuniyligi tushuniladi. Maxsus yoki xususiy adolat deganda, tovarlarni taqsimlash, ularning o'zaro almashishi va jamiyatdagi ma'lum xususiyatlarning uning subektlari tomonidan namoyon bo'lishida "axloqiy jihatdan tasdiqlangan mutanosiblik" tushuniladi. Xususiy adolat jamiyat ichida integratsion funksiyani bajaradigan o'ziga xos normalar tizimidir. Umumiy va xususiy adolat bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, axloqiy qadriyatning ideali va baholovchi meyoridir".

Adolatni ta'minlash hamisha insoniylikning zarur shartidir. Shu boisdan ham S.S.Hamroyev "Jahonda kechayotgan murakkab geosiyosiy jarayonlar, global iqtisodiy inqiroz xatarlarining keskinlashishi sharoitida adolat tamoyillari jamiyat tinch-totuvligi, taraqqiyoti hamda qonun ustuvorligini ta'minlash va munosabatlarni tartibga solishda muhim ahamiyat kasb etadi. Adolatga erishish va jamiyatda ijtimoiy tengsizlikni bartaraf etishning innovatsion yo'llarini izlash xalqning turmush darajasini oshirishga va davlatning izchil rivojlanishiga, ijtimoiy munosabatlarda manfaatlarni himoya qilish va muvozanatni ta'minlashda, qonun ustuvorligiga erishish hamda madaniy rivojlanishga olib keladi. Shu sababli, adolatparvarlikni ijtimoiy munosabatlarni ifodalovchi ijtimoiy-falsafiy kategoriya sifatida tadqiq etish, uning funksional xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlarini ochib berish, bu tamoyillarni barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda" deb ta'kidlaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ijtimoiy adolat dialektikasi haqiqatda, shaxsiy va umumiy huquqlarni saqlash va ta'minlashga qaratilgan mexanizmlar jamiyati va adolatlikni ta'minlash jarayonida kechadi. Ijtimoiy adolat dialektikasi o'zida bir nechta munosabatlarni o'z ichiga oladi.

Birinchi, ijtimoiy adolat dialektikasi biror odamning shaxsiy huquqlarini saqlash va ta'minlashga qaratilgan mexanizmlar jamiyati sifatida ishonchli bo'lishi kerak. Bu

mexanizmlar jamiyati oliy sudlar, appelyatsiya mahkamalari va tuzatish mahkamalaridan iborat bo'lib, ularning ishonchli va effektiv ishlashi demokratik tizimning muvofiqligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchi, ijtimoiy adolat dialektikasi adolatlikni ta'minlash va huquqiy jinoyatlarga chora ko'rish, xalqaro huquqlarni ta'minlash va undagi shartlarga rioya etish, shaxsiy huquqlarni ta'minlash uchun meyorli yondashuvlarni tashkil etish tushuniladi.

Ijtimoiy adolat sinergetikasi ijtimoiy adolat dialektikasining bir turdagi fuqarolarning shaxsiy va umumiy huquqlarini saqlash va ta'minlashga qaratilgan mexanizmlar jamiyati, adolatlikni ta'minlash va adolatsizlikka qarshi kurash fonida ko'rinadi. Sinergetika bir nechta elementlarning bir-biri bilan yoki bir-biriga nisbatan aloqador bo'lishi orqali yaratilgan tizimni o'rganish, tahlil qilishda foydalaniladi. Ijtimoiy adolat sinergetikasi bu tushunchalar bir-biriga nisbatan aloqador bo'lib, ularning ishonchli va effektiv ishlashi uchun tizimning butunligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bu shaxsiy va umumiy huquqlarni saqlash va ta'minlashga qaratilgan jarayondir.

O'zbekistonda adolatni o'rnatishdagi muammolar ko'pincha ularning boshlang'ich sabablari tarixiy, iqtisodiy, siyosiy va huquqiy xususiyatlardan kelib chiqadi. Shuning uchun, ularni samarali hal etish yo'llari ham ko'plikda bo'ladi. Birinchi qadamda, O'zbekistonda adolatni o'rnatishdagi muammolarni to'liq aniqlash va tahlil qilish kerak. Unda, ularning turli turdagi sabablari, muhimlik darajasi, adolatlik bo'lishi, uning prinsiplari va boshqa muammolar ko'rsatiladi. Ikkinchi qadamda, O'zbekistonda adolatni o'rnatishdagi muammolarni hal etish uchun huquqiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Bu mexanizmlarning o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, ular adolatni o'rnatishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, huquqiy tizimning o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, unda huquqiy meyorlarni ta'minlash, huquqiy jamoatning muhim ahamiyatga ega bo'lishini ta'minlash va boshqa muammolar ko'rsatiladi. Uchinchi qadamda, yurtimizda adolatni o'rnatishdagi muammolarni hal etish uchun ijtimoiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Ularning o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, unda jamoatning ijtimoiy faoliyatiga ta'sir etish va ularning adolatlik bo'lishiga yordam berish ko'rsatiladi. Masalan, mehnatkashlarni himoya qilish va ularning adolatli bo'lishiga yordam berish uchun, ijtimoiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. O'zbekistonda adolatni o'rnatishdagi muammolarni samarali hal etish yo'llari boshqa mamlakatlarda ham ko'rib chiqilgan. Shuning uchun ularni o'rganib, muammolarni hal etish uchun tajribalar o'rganib chiqiladi.

O'zbekistonda ijtimoiy adolatni qaror toptirishda birinchi navbatda, ularni to'liq aniqlash va tahlil qilish kerak. Unda, ularning sabablari, muhimlik darajasi, ularni bartaraf etish uchun kerakli mexanizmlar va boshqa muammolar ko'rsatiladi. Ikkinchi qadamda, to'siqlarni bartaraf etish uchun huquqiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Bu mexanizmlarning o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, ular to'siqlarni bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, to'siqlarni hali tezkor hal etish, to'siqlarni bartaraf etish uchun huquqiy narxlarni muayyanlash va boshqa muammolar ko'rsatiladi. Uchinchi qadamda, to'siqlarni bartaraf etish uchun ijtimoiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Ularning o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, unda jamoatning ijtimoiy faoliyatiga ta'sir etish va to'siqlarni bartaraf etish uchun yordam berish lozim bo'ladi. Masalan, to'siqlarni bartaraf etish uchun jamoatning ta'minoti va ta'sirchan yo'llarni qo'llash kerak. Shu boisdan ham S.S.Hamroyev "...ijtimoiy davlat va fuqarolik jamiyati sharoitida adolatparvarlikning bandlikni ta'minlash, moddiy boyliklarni byudjet asosida muvozanatlash va ijtimoiy faoliyatni olib borish kabi ustuvor yo'nalishlari, yalpi ichki mahsulot hajmini oshirish, aholi daromadlarini oshirish, tug'ilish va umr ko'rish, sog'liqni saqlash, ta'lim, atrofmuhitni muhofaza qilishga oid ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni ijtimoiy adolat bilan olib borish dolzarbligi, kambag'allikni kamaytirish, aholi turmush darajasini oshirish va ijtimoiy tengsizlikni bartaraf etish kabi ijtimoiy himoya siyosatini amalga oshirish zarur" deb hisoblaydi.

Mamlakatimizda ijtimoiy adolatni qaror toptirishdagi to'siqlarni bartaraf etish uchun undagi muammolarni to'liq aniqlash, huquqiy mexanizmlarni rivojlantirish va ijtimoiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Bu yo'llar o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, ular adolatni o'rnatishda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy adolatni ta'minlashda fuqarolik jamiyatining yuqori qatlamini individual tanlov, guruhlar, siyosiy partiyalar, nodavlat tashkilotlar, harakatlar, klublar va boshqalarning siyosiy va madaniy farqlariga qaramay birdek harakat qilishi lozim. Shu tariqa madaniy-siyosiy plyuralizmga erishiladi. Bu esa, o'z navbatida, barcha fuqarolarning iroda erkinligini ta'minlaydi, mafkuraviy qoliplar yo'qoladi. Fuqarolik jamiyatining bu qatlamiga jamiyatning davlat-siyosiy tizimi bilan aloqada bo'lgan eng faol institutlar kiradi, ular asosan siyosiy partiyalar va nodavlat tashkilotlardir. Fuqarolik jamiyati institutlari va tashkilotlarining faoliyati hokimiyat taqsimotini o'zgartirishga qaratilgan va shuning uchun siyosiy xarakterga ega. Bu nafaqat siyosiy partiyalarga, balki ijtimoiy miqyosda o'z maqsadlariga yechim izlayotgan guruhlariga ham tegishli. Shunday qilib, fuqarolik jamiyatini siyosiy bo'lmagan ijtimoiy munosabatlar va institutlar tizimi

sifatida tavsiflash mumkin emas. Bu jamiyatning genezisi uni iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, diniy, ma'naviy, oilaviy va boshqa munosabatlarning silliq tizimiga aylantiradi, jamiyat fuqarolarining xohish-irodasini ifodalaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Fuqarolik jamiyatining mavjudligi va shakllanishi teng huquqli va muayyan fazilatlarga ega bo'lgan fuqarolarsiz mumkin emas. Inson yuksak ma'naviy-axloqiy ideallarga, ilg'or dunyoqarashga ega bo'lsagina uni fuqaro deyish mumkin. Bunday shaxslarning jamoat birlashmalari va muassasalari bilan munosabatlari butunlay boshqacha. Yetarli darajada rivojlangan fuqarolik jamiyatlarida inson jamoalarga jalb etilishi bilan o'zining individual fazilatlarini yo'qotmaydi, aksincha, yuksak ma'naviyatga ega bo'ladi. Shunday qilib, fuqarolik jamiyatining bir qator tamoyillarini qayd etish mumkin: siyosiy sohadagi barcha insonlarning huquq va erkinliklarining tengligi; butun dunyoda amaldagi qonunlar bilan fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishni ta'minlash; xususiy mulkka egalik qilish yoki mehnat uchun adolatli haq olish huquqiga asoslangan iqtisodiy mustaqillik; fuqarolarning partiyalar va fuqarolik harakatlari (nodavlat notijorat tashkilotlari) tuzish erkinligi; fan, madaniyat, ta'lim va fuqarolarning bilim olishi uchun zarur moddiy va boshqa shart-sharoitlarni ta'minlash; faqat qonun bilan tartibga solinadigan va davlat senzurasiga solinmaydigan ommaviy axborot vositalarini yaratish va faoliyat yuritish; davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi mexanizmning mavjudligi (konsensus mexanizmi). Jamiyatning demokratiya sari olg'a siljishi bilan uning har bir a'zosining qabul qilgan qarorlari uchun mas'uliyati bir necha barobar ortadi. Fuqarolik madaniyatisiz fuqarolik jamiyati haqida gapirish umuman o'rinsiz. Bu konsepsiya shaxsning ijtimoiy masalalarni idrok etish qobiliyatini belgilaydi, uning bu masalalarni amalga oshirishda qanchalik faolligini ko'rsatadi.

Muammo bo'yicha biz to'xtalgan g'oya va pozitsiyalarni umumlashtirib, fuqarolik jamiyati va davlat o'rtasidagi munosabatlarga oid bir nechta pozitsiyalarni shakllantirishimiz mumkin:

1. "Fuqarolik jamiyati" va "davlat" tushunchalari global jamiyatning turli xil, ammo ichki o'zaro bog'liq elementlarini ifodalaydi.

2. Fuqarolik jamiyati va davlat funksiyalarini ajratish tabiiy va huquqiy jarayondir. U bir tomondan hayotning ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy tomonlarini, ikkinchi tomondan hayotning siyosiy tomonlarini tavsiflaydi.

3. Fuqarolik jamiyati – siyosiy tizimning negizini tashkil qiladi, davlatni belgilaydi va shart qiladi.

4. Fuqarolik jamiyati hayot qonunlari anarxiyadan iborat bo'lgan avtonom shaxslar uyushmasi emas. Bu fuqarolarning moddiy va ma'naviy hayotini ta'minlovchi odamlar jamoasidir. Davlat fuqarolik jamiyatining rasmiy ko'rinishidir.

5. Fuqarolik jamiyati a'zolarining o'z-o'zini faolligi va birlashmalarning xilma-xilligi nuqtai nazaridan qanchalik rivojlangan bo'lsa, davlat shunchalik demokratik rivojlanadi. Bu fikrni boshqacha ifodalash ham mumkin. YA'ni, siyosiy tuzilma qanchalik demokratik bo'lsa, fuqarolik jamiyatining rivojlanishi shunchalik ta'minlanadi.

Fuqarolik jamiyati – insoniyat sivilizatsiyasining zamonaviy davrida shaxslar, guruhlar va birlashmalar o'rtasida iqtisodiy, madaniy, huquqiy va siyosiy munosabatlar rivojlangan jamiyatdir.

Hozirgi vaqtda fuqarolik jamiyati institutlari va nodavlat notijorat tashkilotlari o'z jamiyatlarida siyosiy qo'llab-quvvatlash, yangi tashabbuslarni kuzatish va hukumatlarning jamoatchilik oldida mas'uliyatini oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Ular umumiy qadriyatlar, ya'ni demokratiya va inson huquqlarini hurmat qilish, qonun ustuvorligi, samarali boshqaruv, bozor iqtisodiyoti tamoyillari va barqaror rivojlanishga asoslangan demokratik va bozorga yo'naltirilgan islohotlarni ilgari surishning faol ishtirokchisi bo'lishi mumkin.

Nodavlat notijorat tashkilotlari butun dunyoda o'z faoliyatini yo'lga qo'ygan, desak xato bo'lmaydi. Bugungi kunda bunday tashkilotlar faoliyat ko'rsatmaydigan davlat deyarli yo'q. Davlatlar o'zlarining dolzarb muammolarini fuqarolarning ko'magi va bevosita ishtirokida hal etish zarurligini tushunadi. Shu bois barcha mamlakatlarda nodavlat notijorat tashkilotlarining erkin va samarali faoliyatini ta'minlashga harakat qilinmoqda.

XULOSA

Adolat tamoyillari va adolat g'oyalari ilmiy muammo sifatida olimlar tomonidan keng tadqiq qilingan bo'lib, inson huquqlarini himoya qilish tamoyillariga amal qilgan holda butun insoniyatni birdek qanoatlantiradigan davlat yoki boshqaruv shakli hali o'ylab topilmagan, degan umumiy fikrga kelgan. Bu e'tirof adolatni insoniyat ham, davlatlar ham erishishga intilishi kerak bo'lgan axloqiy ideal sifatida qo'yadi. Ushbu idealni amalga oshirish uchun qonunlarning rivojlanishi va ijtimoiy qarorlar qabul qilish har bir ijtimoiy-siyosiy shaxsning tarixiy va madaniy paradigmalari, mentalitetlari va kelajakka qarashlari bilan mos kelishi juda

muhimdir. Ushbu uyg'unlik adolat nafaqat universal tushuncha, balki turli jamiyatlarning o'ziga xos xususiyatlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan tushuncha ekanligini ta'minlaydi. Adolat axloqiy ideal sifatida: adolat nafaqat huquqiy yoki siyosiy zarurat, balki oliy ma'naviy intilish sifatida qaraladi. Bu shuni anglatadiki, jamiyatlar doimiy ravishda adolatni yanada yuksaltirishga intilishlari kerak, bu rivojlanayotgan va dinamik maqsad ekanligini tan oladilar.

Qonunlar va qarorlar jamiyatlarning tarixiy va madaniy kelib chiqishini hisobga olishi kerak. Bir kontekstda bo'lishi mumkin bo'lgan narsa boshqasida bir xil tarzda qabul qilinmasligi mumkin. Ushbu nuanslarni tushunish adolatli va adolatli tizimlarni rivojlantirish uchun juda muhimdir. Jamoaviy mentalitet va ijtimoiy-siyosiy shaxs kelajagi haqidagi qarashlari uning adolat tizimini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Jamiyatlar adolat tamoyillarini shakllantirishda ularning intilishlari va jamoa ruhiyatini hisobga olishlari kerak.

Inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish: har qanday odil sudlov tizimi inson huquq va erkinliklarini himoya qilishni birinchi o'ringa qo'yishi kerak. Bu global miqyosda adolatga intilishning asosiy tamoyilidir. Dinamik va uzluksiz jarayon: adolatga intilish statik emas. Jamiyatlar rivojlanib borar ekan, bu doimiy harakat, moslashish va qayta baholashni talab qiladi. Ushbu uzluksiz jarayon adolatning dolzarbligi va zamonaviy muammolar va muammolarni hal qilishda samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, adolat ilmiy muammo sifatida chuqur murakkab va serqirradir. Bu turli jamiyatlarning o'ziga xos kontekstlariga sezgir bo'lgan holda, axloqiy ideallarni amaliy mulohazalar bilan birlashtiradigan yaxlit yondashuvni talab qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. Hamroyev S.S. O‘zbekiston xalqining milliy yuksalishida adolatparvarlikni qaror toptirishning ijtimoiy qonuniyatlari (ijtimoiy-falsafiy tahlil). Falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Buxoro – 2023. B.15.
2. Hamroyev S.S. O‘zbekiston xalqining milliy yuksalishida adolatparvarlikni qaror toptirishning ijtimoiy qonuniyatlari (ijtimoiy-falsafiy tahlil). Falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Buxoro – 2023. B.5.

3. Hamroyev S.S. O‘zbekiston xalqining milliy yuksalishida adolatparvarlikni qaror toptirishning ijtimoiy qonuniyatlari (ijtimoiy-falsafiy tahlil). Falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Buxoro – 2023. B.9.
4. Аль-Хорезми Мухаммед. Математические трактаты. –Тошкент: Фан, 1964. –362 с.
5. Аль-Фараби. Социально-этические трактаты. –Алма-Ата: Наука, 1973. –347 с.
6. Бабамуратов Э.Х. Духовное становление общества и изменение общественной психологии молодежи. –Тошкент: Фан, 1994. – 241 с.
7. Валиев А. Проблемы развития духовной культуры. –Тошкент: Фан, 1992. –154 с.
8. Арон Р. Введение в философию истории: Пер.с фр. –М.: ПЕР СЭ; СПб.: Университетская книга, 2000. –543 с.
9. Teshaboyev M.M “Principles of "religious culture" and principles of consequences of implementation” // International scientific journal «Theoretical & Applied Science» registered in France. p-ISSN: 2308-4944 (print), e-ISSN: 2409-0085(online), Vol.78, Issue 10, October 2019. -P 669-672.
10. Teshaboyev M.M “Jamiyatda ijtimoiy adolat va ijtimoiy tenglik” // FarDU. ILMIY XABARLAR-2023 yil 5 son// 128-132 bet
11. Teshaboyev M.M “O‘zbekistonda ijtimoiy adolatni ta’minlashda fuqarolik jamiyati institutlarining o‘rni” // Scientific Bulletin of NamSU-Научный вестник НамГУ- NamDU ilmiy axborotnomasi–2023-yil_12-son//260-265b
12. Teshaboyev M.M “O‘zbekistonda ijtimoiy adolatni qaror toptirishning strategik yo‘nalishlari” // Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti ilmiy jurnali // 2023 1/11/1 // 256-259 bet

13. Teshaboyev M.M “Ijtimoiy davlatda ijtimoiy adolatni ta’minlash va ijtimoiy institutlarning maqsadi” // Scienceproblems.uz, ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари // jild 3, 11 son // 305-311

14. Teshaboyev M.M “Jamiyatda ijtimoiy adolatni ta’minlash mexanizmlari va prinsipial masalalari ” // Ilm Sarchashmalari научно-теоретический, методический журнал Издаётся с 2001 года Urganch – 2023 54-58 b.

15. Teshaboyev M.M “Huquqiy-falsafiy tafakkur tarixida ijtimoiy adolatga nisbatan turlicha yondashuvlar” // Scientific Bulletin of NamSU-Научный вестник НамГУ-NamDU ilmiy axborotnomasi–2023-yil_4-son